BULLETIN No 222 / 2 - 2014

Společnosti přátel historie města Chrastavy

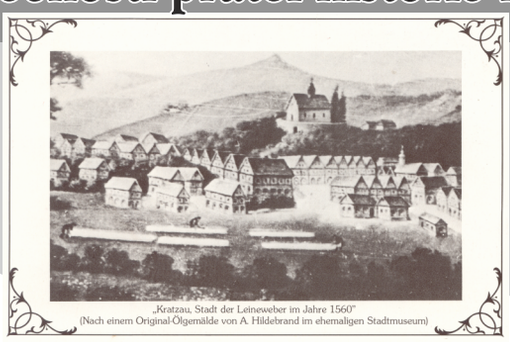

Historie zemědělství po roce 1948 do roku 1989 v Chrastavě – pokračování

Rozvoj JZD a Státních statků s sebou nesl do značné míry i ekologické problémy, kdy kvůli rozorání prostorů mezi menšími poli zanikly remízky a jiná přirozená ochrana, došlo k výrazným úbytkům zvěře a mnoho druhů se stalo ohroženými, což ještě podpořila chemizace zemědělství. Po „sametové revoluci" se změnou způsobu hospodaření a omezení zemědělské výroby došlo k postupnému obnovení původního ekosystému.

Socialistické zemědělství

V mediálním a ideologickém pojetí se jednalo o kolektivizované zemědělství (Jednotná zemědělská družstva) a státní farmy (Státní statky). Dobová hesla ukazují důležitost socialistického zemědělství[1]

- Ani zrno nazmar!
- Do boje za vysokou sklizeň cukrovky!
- Plány imperialistů zhatí naši vepři boubelatí!
- Úkoly nákupu mléka v obvodě překročíme!

Program združstevňování zemědělské výroby byl vyhlášen na IX. sjezdu KSČ 1949 a postupně uskutečňován během 50. let 20. století. Dne 23. 2. 1949 byl přijat zákon o JZD. Cílem bylo učinit ze svobodných rolníků státní zaměstnance a v rámci likvidace selského stavu je připravit o vlastnictví půdy. Zavedlo se „kolektivní hospodářství", které z vlastníků učinilo námezdní zaměstnance, nejen porušilo Ústavou zaručené soukromé vlastnictví, ale ukázalo se i nedostatečně výnosným[2].

Pro kolektivizaci zemědělství neměli komunisté v žádné zemi reálný hospodářský důvod, nýbrž k ní došlo z čistě politicko-ideologických důvodů. S pádem komunismu ve východním bloku proto také zaniklo kolektivní hospodaření.

Vývoj v západní Evropě ukázal, že proces scelování pozemků sice vede k ekonomicky výhodnějšímu hospodářství, avšak na rozdíl od západní Evropy, kde spojování zemědělských pozemků bylo dosaženo odkupováním půdy, v komunistickém bloku ke scelování pozemků došlo skrze represe, jež za sebou zanechaly miliony obětí, rozvrácené vztahy na vesnicích a obrovské bezpráví[3].

Pracovní jednotka „trudoděň"

Jedním ze základních pojmů socialistického zemědělství je pojem, pro nějž se v ruštině užívá názvu „trudoděň". Trudoděň se označoval také jako pracovní jednotka, podle níž byli hodnoceni členové družstev a později i zaměstnanci státních statků.

V družstevně kolchozním hospodářství si organizace práce vyžaduje takové stanovení pracovních norem a takové hodnocení pracovního výkonu, které by umožňovalo odlišit rozdíly nejen v množství, ale i v jakosti vykonané práce. Za společné měřítko pro různé druhy práce se bere splnění denní pracovní normy u takových prací, které jsou co do namáhavosti průměrně náročné, jako např. vláčení půdy nebo dojení, a které nevyžadují speciální průpravy. Tak splnění denní pracovní normy dojičky platí jako jeden „trudoděň". Práce traktoristy se hodnotí až 2,5 , práce nejméně kvalifikované jako 0,5 této jednotky. Tímto způsobem měření je umožněno odstupňované a přitom jednotné hodnocení a odměňování všech pracovníků[4].

STS Chrastava

Náplní práce bylo poskytování odborné a technické pomoci vznikajícím Jednotným zemědělským družstvům (JZD) a státním statkům – tedy provádění jednotlivých druhů zemědělských prací (např. setí a sklizeň obilí, brambor a lnu, hnojení a příprava půdy), dále půjčování, servis a opravy zemědělské mechanizace, strojů a zařízení, podle požadavků a objednávek zemědělských družstev a podniků. Už 10. ledna 1948 je zde také zřízen Ústřední sklad zemědělské mechanizace.

V roce 1963 byla STS sloučena s STS Jablonec nad Nisou. Chrastavský podnik pak poskytoval své služby nejen na Chrastavsku a v celém okrese Liberec, ale své působení rozšířil i na Jablonecko.

Na začátku 80. let, přesněji v dubnu 1982, začala výstavba nového areálu STS v prostorách za kostelem sv. Vavřince a školou ve Školní ulici směrem na Vysokou – dnes Benteler), kdy po jejím dokončení a otevření 24. dubna 1986, byl uveden do provozu moderní výrobní areál a administrativní budova. V kooperaci s tehdejší Německou demokratickou republikou (NDR) začala STS s výrobou kabin pro obilní kombajny E-514 a E-516, které NDR úspěšně exportovala nejen do celého bloku tzv. socialistických zemí.

V roce 1990 se stává z STS firma **AG – Union s.r.o.** výroba a oprava zemědělské techniky a služby.

Vznik ČSSS (Československé státní statky)

1. června 1956 je založena farma Státního statku v Chrastavě –ČSSS (Československé státní statky). Ta má zajistit obdělávání pozemků v majetku státu. Na konci roku 1957 v Chrastavě soukromě hospodařili pouze čtyři zemědělci, ostatní vstoupili do JZD nebo ČSSS.

Začátkem roku 1960 obhospodařoval Státní statek Chrastava 8 644 ha zemědělské půdy, z toho 5 410 orné půdy. Statek tvořilo devět oddělení (Hrádek nad Nisou, Grabštejn, Machnín, Nová Ves, Chrastava, Jablonné v Podještědí, Lvová, Druzcov, Janov nad Nisou) a 24 farem.

Zánik družstva Vysoká

19. srpna 1957 se ustavilo JZD Chrastava – Vysoká. V letech 1957 až 1973 bylo velice úspěšným samostatně hospodařícím družstvem. Během jeho existence vznikl veliký kravín, který zajišťoval práci zvláště ženám z Vysoké. Zánik družstva Vysoká byl způsoben vysokým věkem aktivních družstevníků, 70 - 80 letých, kteří odešli do důchodu a věnovali se svým malým zahrádkám. „Hřbet se nedá ohýbat do nekonečna“, tak vzpomíná na toto období místní pamětnice, a dodává, že mladí už tak těžce v JZD pracovat nechtěli. 1. ledna 1974 družstvo zaniká převodem do Státního statku Liberec. Práce mnohých místních obyvatel se tím však nemění a ženy stále chodí pracovat do kravína.

Odchod zemědělců do průmyslu

V 50. až 60. letech se celá řada neúspěšných majitelů zemědělských usedlostí velmi ráda „zřekla svých pozemků ve prospěch státu“ (převedla původně jim přidělenou půdu do vlastnictví státu, resp. státních statků). Tím se vymanila z vazeb a povinností, které jim vlastnictví půdy způsobovalo (včetně plnění dodávkových úkolů a práce v zemědělství s nejistým výdělkem). Poté většinou odcházeli pracovat do průmyslových závodů, které jim zaručovaly pravidelný a jistý plat, nezávislý, na rozdíl od JZD, na celoročním hospodářském výsledku podniku.

Zemědělská komise

V Chrastavě fungovala stálá zemědělská komise při MNV v Chrastavě, která se zpočátku scházela v restauraci u Fejfarů. Tato zemědělská komise fungovala v podstatě stejným způsobem až do konce 80. let 20. století (1989). Byla důležitým orgánem MNV (Místního národního výboru) a později MěNV

(Městského národního výboru), který řešil nejen zemědělské otázky, ale také například plán sklizně brambor, černé skládky, připravenost stavby vodní nádrže, zákaz kácení stromu ve vegetačním období až třeba po hlučnost střelnice Svazarmu v blízkosti hřbitova, jak plyne z dobových zápisů schůzí zemědělské komise, příloh k zápisům schůzí a pracovních plánů.

Příloha k zápisu zemědělské komise 11. 4. 1983
Zajištění akce „Každý občan 1q sena“

K zajištění této akce bylo ve spolupráci se zemědělskou komisí vydáno „Politicko-organizační zabezpečení.“ V roce 1982 se podařilo Chrastavě a pod ni spadajícím obcím umístit se na prvním místě v okrese. Dokázali, že na naše občany je spolehnutí při plnění důležitých úkolů, jako je zajištění krmivové základny pro zimní měsíce v zemědělských závodech [5].

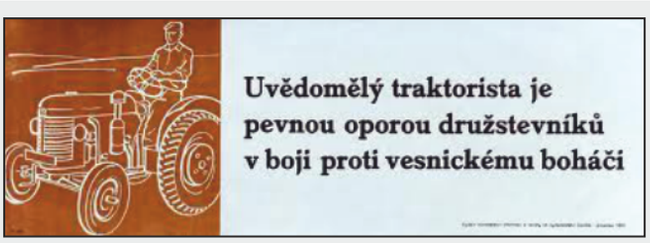

Zelený program města
Příloha k zápisu zemědělské komise
1. 3. 1982

Tento program měl zajistit výsadbu a úpravu stávající zeleně pro zvýšení kvality životního prostředí občanů v Chrastavě a okolí.

Memento

Každé historické období má svá specifika. Je důležité si však uvědomit, že vždy je na konci člověk, který může ovlivňovat chod věcí veřejných. I za minulého, jak říkáme dnes, „totalitního režimu“ bylo možné na určité úrovni pracovat ve prospěch společnosti, které je možno vysledovat z předchozích řádků.

Je však třeba také zpětně vidět období temna, představovaného politickými procesy a bezprávím, třeba při kolektivizaci zemědělství, v 50. letech, následované uvolněním a nadějí společnosti na demokratický systém, v 60. letech, tehdy ještě prezentovaný jako socialismus s lidskou tváří a „pražským jarem” brutálně ukončeným okupací spřátelených armád. Pak období normalizace, 70. léta, Chartu 77 s dokumentem Několik vět. V 80. letech uvolnění, Gorbačov se svoji pěrestrojkou a konečně Sametová revoluce .

V současné době, kdy máme demokratický systém, však někdy pozapomínáme na prostého člověka na konci a jeho práci pro společnost, a jsme manipulováni sobeckými potřebami konzumní společnosti.

Připravili: Petr Hána,
Míla Stavinohová

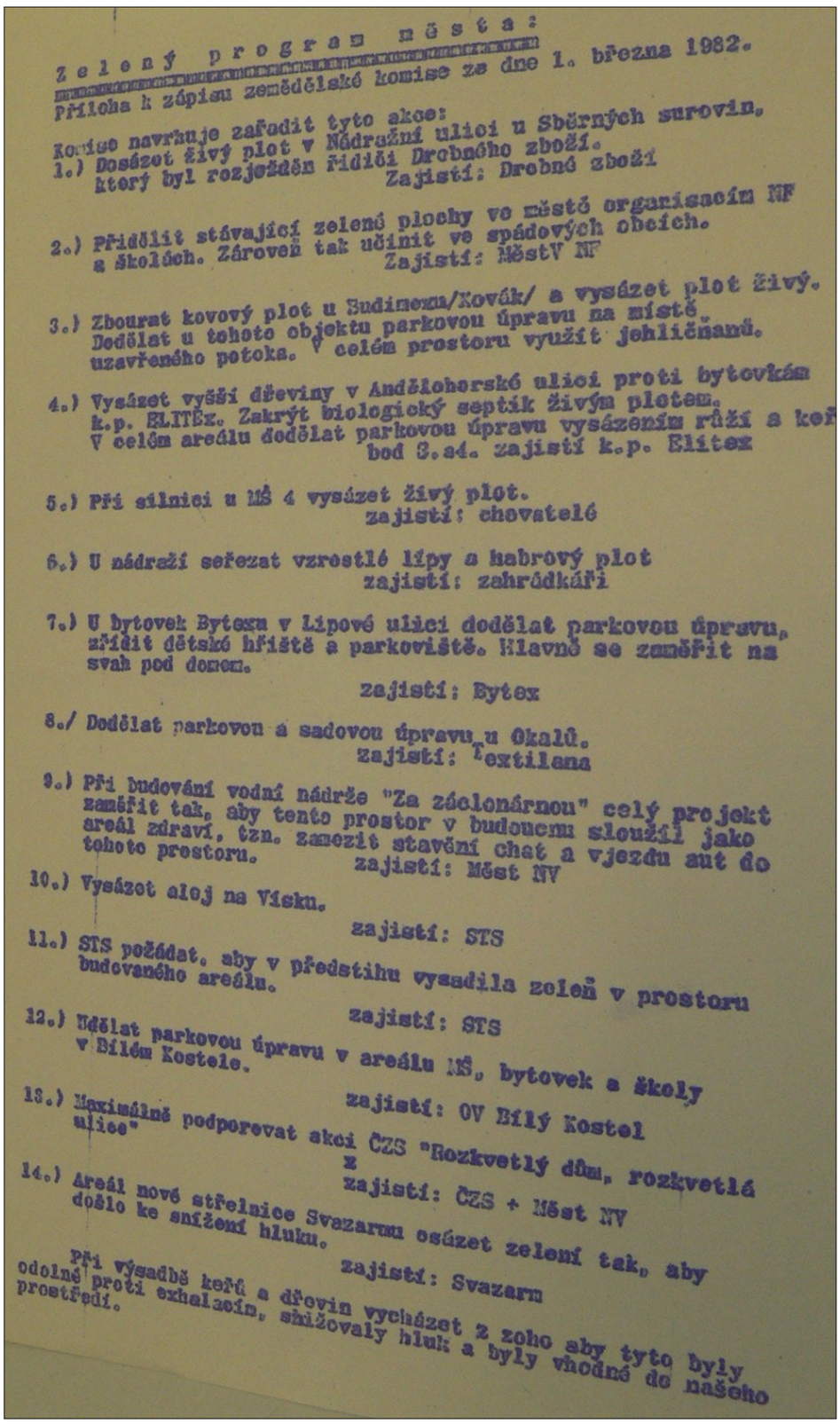

Zelený program města:
Příloha k zápisu zemědělské komise ze dne 1. března 1982.

Komise navrhuje zařadit tyto akce:
1.) Dosázet živý plot v Nádražní ulici u Sběrných surovin, který byl rozježděn řidiči Drobného zboží.
Zajistí: Drobné zboží

2.) Přidělit stávající zelené plochy ve město organisacím NF a školách. Zároveň tak učinit ve spádových obcích.
Zajistí: MěstV NF

3.) Zbourat kovový plot u Budinexu/Kovák/ a vysázet plot živý. Dodělat u tohoto objektu parkovou úpravu na místě uzavřeného potoka. V celém prostoru využít jehličnanů.

4.) Vysázet vyšší dřeviny v Anděloborské ulici proti bytovkám k.p. ELITEx. Zakrýt biologický septik živým plotem. V celém areálu dodělat parkovou úpravu vysázením růží a keř
bod 3.a4. zajistí k.p. Elitex

5.) Při silnici u MŠ 4 vysázet živý plot.
zajistí: chovatelé

6.) U nádraží seřezat vzrostlé lípy a habrový plot
zajistí: zahrádkáři

7.) U bytovek Bytexu v Lipové ulici dodělat parkovou úpravu, zřídit dětské hřiště a parkoviště. Hlavně se zaměřit na svah pod domem.
zajistí: Bytex

8./ Dodělat parkovou a sadovou úpravu u Okalů.
zajistí: Textilana

9.) Při budování vodní nádrže "Za záolonárnou" celý projekt zaměřit tak, aby tento prostor v budoucnu sloužil jako areál zdraví, tzn. zamezit stavění chat a vjezdu aut do tohoto prostoru.
zajistí: Měst NV

10.) Vysázet alej na Visku.
zajistí: STS

11.) STS požádat, aby v předstihu vysadila zeleň v prostoru budovaného areálu.
zajistí: STS

12.) Udělat parkovou úpravu v areálu MŠ, bytovek a školy v Bílém Kostele.
zajistí: OV Bílý Kostel

13.) Maximálně podporovat akci ČZS "Rozkvetlý dům, rozkvetlá ulice"
z
zajistí: ČZS + Měst NV

14.) Areál nové střelnice Svazarmu osázet zelení tak, aby došlo ke snížení hluku.
zajistí: Svazarm

Při výsadbě keřů a dřovin vycházet z toho aby tyto byly odolné proti exhalacím, snižovaly hluk a byly vhodné do našeho prostředí.

Ilustrace:
Vlevo – Mnozí z nás si ještě živě vzpomenou na stěhování kombajnů – „plechových kavalerií” – po bývalém Československu. Jednalo se o kombajny typ E-512 z Německé demokratické republiky (NDR) .
Vpravo – Tzv. „Zelený plán města Chrastavy” schválený Zemědělskou komisí 1. 3. 1982.

Literatura:

[1] Jiří Průša, Abeceda reálného socialismu, 2011, http://www.abecedasocialismu.cz/
[2] http://www.totalita.cz/
[3] http://cs.wikipedia.org/wiki/Kolektivizace
[4] Naše řeč, ročník 34 (1950), číslo 3-4
[5] Příloha k zápisu ze schůze zemědělské komise při MěNV Chrastava ze dne 11. 4. 1983

Chrastava – včera a dnes

Ne každý má to štěstí, aby se dostal na ochoz věže chrastavského kostela svatého Vavřince a pokochal se pohledem na město a jeho okolí - jak se říká - z ptačí perspektivy.

To, ale neplatí o prvorepublikovém chrastavském fotografovi Müllerovi, ani o současné fotografce Janě Zahurancové.

Dobová pohlednice, pocházející pravděpodobně z 30. let 20. století a frankovaná v roce 1933 (už s poštovní československou známkou s podobiznou „tatíčka" Masaryka) zobrazuje především budovu chlapecké měšťanské školy, postavené v roce 1897. Okrasné – především jehličnaté – stromy, vysazené tehdy v parku před budovou ještě nezastiňují tuto pro město tak důležitou budovu, avšak jeden ze smrků zakrývá pohled na podstavec s bronzovou bustou malíře Josefa Führicha, která byla sem před školu instalována a slavnostně odhalena 7. srpna 1898, tedy rok po ničivé povodni v roce 1897 a na den přesně 112 let před ještě ničivější povodní v roce 2010. Pro chlapce, kteří sem chodili do školy, byl pak Führich každodenní připomínkou toho, že i prostý člověk z malého městečka může svojí pílí dosáhnout nejen na šlechtický titul, ale stát se persónou evropského významu.

Opusťme ale školu. Další významnou budovou na dobové pohlednici je v roce 1912 postavený a zřízený chudobinec, tzv. Siechenhaus, sloužící dnes jako Výchovný ústav pro děti a mládež, v Chrastavě však živě označovaný jako „děcák".

V levém horním rohu fotograf zachytil i pět dodnes stojících domů, které postavilo město v roce 1925 po levé straně staré Vítkovské ulice (dnes Sportovní). Každý z nich byl tehdy určen pro dvě rodiny. Rozsáhlé skleníky v levé části snímku, patřily prosperujícímu zahradnictví Rudolfa Lipperta, který se věnoval především pěstováním sazenic květin (k jeho specializaci, jak hlásá dobová reklama, patřily růže), ale zakoupit jste si zde mohli i ovocné stromy.

Za budovou školy můžete vidět pečlivě rozparcelovaná políčka, která byla využívána k pěstování plodin. Tato drobná pole a políčka se tehdy táhla až pod osadu Vysoká a vlastnila je či si je pronajímala řada chrastavských občanů.

Na obzoru ve středu staré pohlednice se vypíná hraniční vrch Gickelsberg – Výhledy. A konečně vpravo v polích, si můžeme při troše fantazie domyslet vzrostlý strom, pod nímž stávala na pískovcovém podstavci socha sv. Josefa. Ta je velkým tajemstvím, protože informace o tom, kdo a kdy ji zřídil, se mi nepodařilo vypátrat, stejně tak jako její další osud, včetně zmizení... Jedno je jisté, zachycuje ji detailně pohlednice z 30. let 20. století, ale o tom až jindy.

Zadíváme-li se na pohled současný, jistě nám neunikne fakt, že oblast působí jako divoký les. Škola je doslova zarostlá přerostlými více než stoletými stromy, které sem vysadili její zřizovatelé. Budova samotná čeká na generální rekonstrukci a přístavbu, aby vyhovovala potřebám moderní výuky v 21. století. Zarostlý je i Výchovný ústav a v pravé části se skrývá v porostu objekt podniku Benteler (dříve nová STS – Strojní traktorová stanice, postavená v letech 1982 - 1986).

Jediné, co se nezměnilo, je čedičový ostroh Výhledy, tvořící dnes hranici mezi Českou republikou a Polskem, kde až do konce první světové války byla hranice mezi Saskem a Rakousko-uherskou monarchií.

Text: Ivan Vydra, 2014

Foto: Jana Zahurancová, 2014

BULLETIN Společnosti přátel historie města Chrastavy

No. 222, vyšlo v únoru 2014

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy.
Toto číslo připravili: Petr Hána, Míla Stavinohová, Ivan Vydra, Jana Zahurancová

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz